

Asia: VN/27452/2020/

Työryhmän mietintö julkisuuslain ajantasaistamisesta

Yleisperustelut sekä suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Huomionne yleisperusteluista sekä suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys -jaksosta (mietinnön jaksot 2-5 ja 10)?

Tutkivan journalismin yhdistys pitää tarpeellisena lakiin esitettyjä muutoksia. Tärkeimmät muutokset joita mietinnössä esitetään kuuluvat julkisuuslain piirissä olevien julkisyhteisön, valtion liikelaitosten ja tai julkisyhteisöjen yhteisessä määräysvallassa olevaan yhteisöön tai säätöön ja näiden määräysvallassa oleviin tytäryhteisöihin ja tytärsäätöihin. Työryhmän havaintojen mukaan julkishallinnon tehtävien yhtiöittäminen on supistanut julkisuuslain soveltamisalaa siten, että avoimuus ja läpinäkyvyys, jotka ovat demokraattisen yhteiskunnan peruspilareita, eivät toteudu. Julkisuuslain laajentaminen on toimittajille ja yleisölle läpinäkyvyyden ja epäkohtien paljastamisen elinehto ja pidämme työryhmän työtä, julkisen rahan käytön läpinäkyvyyden parantamisessa tarpeellisena ja uudistuksia perusteltuina. Haluamme lisäksi vielä korostaa tutkivan journalismin merkitystä demokratian ylläpitäjänä, sillä se valvoo ja tuo esiin näitä puutteita.

Tutkivan journalismin yhdistys ry pitää myönteisenä uudistuksena pyrkimystä sovittaa paremmin yhteen julkisuusperiaate ja henkilötietojen suoja. EU:n yleinen tietosuoja-asetus on viime vuosina vaikeuttanut julkisten asiakirjojen, kuten viranomaisten tekemien päätösten, saamista. Asetuksen säätämisen jälkeen viranomaiset ovat saattaneet kysyä toimittajilta käyttötarkoitusta myös tapauksissa, joissa tietopyynnöstä ilmenee käyttötarkoituksen olevan journalistinen (tietopyyntö tulee mediayhtiön sähköpostista ja allekirjoittaja esittelee itsensä toimittajaksi).

Yhdymme työryhmämietinnössä esitettyyn näkemykseen siitä, että julkisuuslain soveltamisalan laajentaminen myös julkisyhteisöjen määräysvallassa oleviin yksityisoikeudellisiin yhteisöihin on ensiarvoisen tärkeää yleisen luottamuksen vaalimisen ja julkisyhteisöjen toiminnan asianmukaisuuden mahdollistamisen. Haluamme vielä lisätä oman näkemyksemme tiedon julkisuuden tärkeydestä mahdollisten epäkohtien, epärehellisen toiminnan, ja oman edun tavoittelun suhteen. Merkittävä osa korruptiorikostutkinnoista saa Suomessa alkunsa median uutisoinnista. Tiedon julkisuus korostaa median roolia myös tutkivan journalismin elinkeinopaljastusten tiedonsaannissa (tuotantoreitit, erilaiset alkuperähuijaukset) ja laajemmin talousrikospuolella. Julkisuuslain soveltamisalan rajoitukset ovat olleet merkittävä este tutkia säätöiden, viranomaisen perustamien osakeyhtiöiden ja julkisomisteisen eläketoimijakentän toimintaa.

Erityisenä asiana nostamme esiin julkisuuslain soveltamisalan laajentamisen tärkeyden julkisyhteisöjen määräysvallassa oleviin yksityisoikeudellisiin yhteisöihin. Tämä nähdään ensiarvoisen tärkeänä yleisen luottamuksen vaalimiseksi ja julkisyhteisöjen toiminnan asianmukaisuuden mahdollistamiseksi.

Korruption rikostutkinnoista merkittävä osa saa alkunsa median uutisoinnista, ja julkisuuslain soveltamisalan rajoitukset ovat olleet esteenä toiminnan tutkimiselle. Huolta aiheuttaa, että julkisuuslaki sovellettaisiin vain niihin asiakirjoihin, jotka ovat syntyneet tai jotka on saatu osana muuta kuin kilpailutilanteessa tapahtuvaa taloudellista toimintaa.

Rajaus voi jatkaa mahdollisuuksia piilotella toimintaa ja johtaa läpinäkymättömyyteen. Tämä voi näkyä siten, että toimijat voivat piilotella valonarkaa toimintaa valtion- ja kuntayhtiöissä ja muissa julkisyhteisöjen määräysvallassa olevissa yksityisoikeudellisissa yhteisöissä. Tällainen soveltamisalan rajaus estää tehokkaasti median edustajia ja muita kansalaisia selvittämästä yhteisöjen toimintaa, mikä nykyiseen tapaan heikentää luottamusta toiminnan asianmukaisuuteen.

Katsomme, että lain salassapitoperusteet ovat oikea tapa suojata oikeutettuja intressejä myös julkisyhteisöjen määräysvallassa olevissa yhteisöissä, ei lain soveltamisalan rajaaminen.

Soveltamisalan laajentamista koskevat ehdotukset

Miten arvioitte vaikutuksia, joita seuraa mietinnössä ehdotetun julkisuuslain soveltamisalan laajentamisesta julkisen hallintotehtävän hoitamiseen kokonaisuudessaan? Onko mietinnössä jäänyt tältä osin tunnistamatta joitakin erityisiä vaikutuksia, jotka liittyvät organisaationne erityispiirteisiin?

-

Miten arvioitte vaikutuksia, joita seuraa mietinnössä ehdotetun julkisuuslain soveltamisalan laajentamisesta julkisyhteisön määräysvallassa oleviin yhteisöihin ja säätiöihin? Onko mietinnössä jäänyt tältä osin tunnistamatta joitakin erityisiä vaikutuksia, jotka liittyvät organisaationne erityispiirteisiin?

-

Minkälaisia erilaisia turvallisuuteen liittyviä vaikutuksia arvioitte mietinnössä ehdotetulla julkisuuslain soveltamisalan laajentamisella olevan? Ovatko voimassa olevan julkisuuslain salassapitoperusteet riittävät suojaamaan tietoja, joita on ehdotuksen mukaan soveltamisalan piiriin uutena tai laajemmin tulevien toimijoiden hallussa? Onko organisaatiollanne hallussa tietoja, joiden salassapito olisi välttämätöntä esimerkiksi turvallisuusnäkökohtien vuoksi eikä niiden salassapito ole mahdollista voimassa olevassa laissa tai erityislaeissa säädettyjen salassapitoperusteiden perusteella?

-

Muut mietinnön ehdotukset

Olisiko muilla kuin lain soveltamisalaa laajentavilla ehdotuksilla organisaationne näkökulmasta turvallisuusvaikutuksia ja minkälaisia nämä vaikutukset olisivat?

-

Lakiehdotus ja säännöskohtaiset perustelut

Huomionne luvuittain lakiehdotukseen ja sitä koskeviin säännöskohtaisiin perusteluihin?

1 luku

Mietintö on onnistunut hyvin tavoitteessaan laajentaa julkisuuslain soveltamisalaa julkisen hallintotehtävän hoitamisessa. Lakia sovellettaisiin julkisyhteisön, valtion liikelaitoksen tai julkisyhteisöjen yhteisessä määräysvallassa olevaan yhteisöön tai säätiöön ja näiden määräysvallassa oleviin tytäryhteisöihin ja tytärsäätiöihin.

Yhteiskunnallisesti erittäin tärkeää on julkisuuslain laajentaminen myös työeläkevakuuttajiin, jotka sijoittavat ja hallinnoivat noin 250 miljardin euron edestä julkista rahaa. Nämä rahat eivät ole normaalin journalistisen läpivalaisun kohteena, koska toimittajat eivät voi tehdä niihin julkisuuslain mukaisia tietopyyntöjä (poikkeuksena Keva, entinen Kuntien eläkevakuutus).

Julkisuuslain täysimääräinen soveltaminen työeläkeyhtiöihin ja muihin työeläkevakuuttajiin on täysin loogista ja tarpeellista. Sama koskee julkista tehtävää hoitavaa Maatalousyrittäjien eläkelaitosta, työeläkevakuuttajien keskuselintä Eläketurvakeskusta sekä eläkesäätiöitä ja -kassoja.

Työeläkemaksut ovat veroluonteisia maksuja ja niiden maksaminen on pakollista. Työeläkerahojen käytön tehokas valvonta on mahdollista vain, jos julkisuuslaki takaa pääsyn työeläkevarojen hallintoon.

Eläkeyhtiötä sitoo hallinnon tarkoitussidonnaisuuden periaate. Eläkeyhtiö ei saa ryhtyä edistämään muita tarkoituksia kuin niitä, jotka kuuluvat sen tehtäväpiiriin ja sisältyvät lain tavoitteisiin.

Keskeiset viranomaiset ovat jo päätyneet jo tälle kannalle: Valtiovarainministeriön mukaan työeläkeyhtiöt ja -laitokset ovat osa julkista taloutta. Samoin Tilastokeskus siirsi yksityiset työeläkelaitokset sosiaaliturva-rahastoihin vuonna 1993. (Katso I ja II)

Työeläkerahan julkinen luonne tuli näkyviin Suomen EU-neuvotteluissa. Suomen työeläkejärjestelmän erikoisasemasta sovittiin vuonna 1995, kun liityimme EU:hun. (Katso III)

Toisin kuin monissa muissa EU-maissa, Suomen työeläke on siis osa lakisääteistä sosiaaliturvaa. Siksi työeläkevakuutusta ei ole avattu rajat ylittävälle kilpailulle kuten ei muutakaan suomalaista sosiaaliturvaa.

Kuten työeläkevakuuttajien etujärjestö Tela kirjoittaa, työeläkevakuuttajien tehtävänä ei ole tavoitella voittoa vaan turvata työeläkkeet. (Katso IV)

Suomalaiset työeläkeyhtiöt tarjoavat vakuutuksenottajille ja vakuutetuille samaa tuotetta eli standardoitua työeläkevakuutusta, joten vetoaminen liikesalaisuuksiin on perusteetonta.

Jo tällä hetkellä Suomen suurimpaan eläkevakuuttajaan Kevaan sovelletaan julkisuuslain pykälää. Keva huolehtii kunta-alan, valtion, kirkon ja Kelan henkilöstön eläkeasioista.

Julkisuuslain ansiosta Kevasta on paljastunut väärinkäytöksiä, jotka ovat liittyneet toimitusjohtajan menettelyyn. Kyse on ollut vaaliavustusten sopimisesta ja tositteiden väärentämisestä sekä toisessa tapauksessa toimitusjohtajan työsuhde-etuuksien epäselvyyksistä. (Katso V ja VI)

Myöhemmin - muun muassa julkisuuslain uudistamisen yhteydessä - on käynyt ilmi, että Keva on tyytyväinen julkisuuslain tuomaan läpinäkyvyyteen ja suosittelee sitä kaikille eläkevakuuttajille.

Suurten työeläkeyhtiöiden lähipiirin kaupat ja vuokrajärjestelyt sekä Kevan vuosikausien sotkut ovat nakertaneet koko työeläkejärjestelmän uskottavuutta. Paras keino korjata asia olisi säätää julkisuuslain periaatteet koskemaan työeläkeyhtiöitä, -säätiöitä ja -kassoja. Ne kaikki sijoittavat julkisia varoja, joiden hyöty kuuluu vain ja ,ainoastaan eläkkeensaajille.

I. Valtiovarainministeriön sivusto <https://vm.fi/julkinen-talous>

II. Tilastokeskuksen artikkeli <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/ainutlaatuinen-tyoelakejarjestelma-yksityista-vai-julkista-sektoria/>

III. Suomen EU-liittymissopimus <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:11994N/TXT>

IV. Työeläkevakuuttajien etujärjestön Tela sivusto <https://www.tela.fi/tyoelakejarjestelma/tyoelakkeet-ja-eu/eu-oikeudellinen-asema/#osa-liittymissopimusta>

V. Helsingin Sanomien artikkeli <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004724809.html>

VI. Helsingin Sanomien artikkeli <https://www.hs.fi/talous/art-2000002711494.html>

2 luku

-

3 luku

-

4 luku

Lain 16 §:n 5 momenttiin ehdotetaan säännöstä, jonka perusteella viranomainen voi kieltäytyä julkisen tiedon antamisesta, jos tietopyynnön toteuttaminen edellyttäisi viranomaiselta lain tarkoitus huomioon ottaen ilmeisen kohtuuttomia toimia. Tutkivan journalismin yhdistys pitää säännöstä ja sen tavoitetta ymmärrettävänä, mutta korostaa, että sitä on tulkittava suppeasti. On tärkeätä, että voimme tutkivina journalisteina jatkossakin saada alkuperäisen kappaleen julkisesta tiedosta jota ei ole esimerkiksi kirjoitettu auki (tiedon muuntaminen ääninauhalta tekstilomakkeeksi). Ulkopoliittisista asiakirjoista pitäisi saada alkuperäisen kappaleen suora toisinto, valokuva. Luottamus tiedon alkuperäisyyteen on monien keinoälysovellusten takia muutenkin tulevaisuudessa koetuksella, joten alkuperäisen asiakirjan/äänitallenteen julkisuus voi estää keinoälyn avulla luotujen "nauhoitusten" ja tekstirivien syntymistä. Jäljennöksen totuusarvo on entistä pienempi, kun tekstin jäljentämisen kynnys erilaisten keinoälysovellusten avulla laajenee jatkuvasti.

5 luku

-

6 luku

-

7 luku

-

8 luku

-

Muut huomiot

Muut mahdolliset huomionne?

Lausunnon antoajan siirtyminen aiheutti epävarmuutta todellisesta viimeisestä sulkemispäivästä. Jos tämä ruotsinnoksen päivä on ainoa siirretty, voisiko sen esittää suoraan viimeisen antopäivän tiedoissa esimerkiksi lisäämällä tiedon (ruotsi).

Pietiläinen Olli
Tutkivan journalismin yhdistys ry